Codul penal
Codul de procedură penală

• decizii ale Curții Constituționale • recursuri în interesul legii • hotărâri prealabile • legislație conexă • hotărâri C.E.D.O. • index alfabetic

Ediție îngrijită și adnotată de
Prof. univ. dr. Tudorel TOADER

Actualizată la data de
27 octombrie 2026

Editura Hamangiu

Capitolul III. Pedeapsa accesorie şi pedepsele complementare

Secțiunea 1. Pedeapsa accesorie

Art. 65. Conținutul şi modul de executare a pedepsei accesorii a interzicerii exercitării unor drepturi. (1)[1] Pedeapsa accesorie constă în interzicerea exercitării drepturilor prevăzute la art. 66 alin. (1) lit. a), b) şi d)-o), a căror exercitare a fost interzisă de instanță ca pedeapsă complementară.

(2) În cazul detențiunii pe viață, pedeapsa accesorie constă în interzicerea de către instanță a exercitării drepturilor prevăzute la art. 66 alin. (1) lit. a)-o) sau a unora dintre acestea.

(3) Pedeapsa accesorie a interzicerii exercitării unor drepturi se execută din momentul rămânerii definitive a hotărârii de condamnare şi până când pedeapsa principală privativă de libertate a fost executată sau considerată ca executată.

(4)[2] În cazul detențiunii pe viață, pedeapsa accesorie având conținutul prevăzut la art. 66 alin. (1) lit. c) se pune în executare la data liberării condiționate sau după ce pedeapsa a fost considerată ca executată. *[**R.A.:** art. 71 CP 1969]*

Recurs în interesul legii. 1. Prin Decizia nr. 26/2015 (M. Of. nr. 64 din 28 ianuarie 2016), Înalta Curte de Casație şi Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a admis recursul în interesul legii declarat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție şi, în interpretarea şi aplicarea unitară a dispozițiilor Legii nr. 302/2004 în materia recunoaşterii hotărârilor judecătoreşti străine în vederea executării lor în România, a stabilit:

„*Sancțiunile/interdicțiile aplicate în baza hotărârilor străine de condamnare, pronunțate de autoritățile judiciare ale statelor membre ale Uniunii Europene care au transpus Decizia 2008/909/JAI (a Consiliului din 27 noiembrie 2008 privind aplicarea principiului recunoaşterii reciproce în cazul hotărârilor judecătoreşti în materie penală care impun pedepse sau măsuri privative de libertate în scopul executării lor în Uniunea Europeană – n.r.), al căror corespondent în legea penală română sunt pedepsele complementare/accesorii, nu pot fi puse în executare de autoritățile judiciare române.*

Sancțiunile/interdicțiile aplicate în baza hotărârilor străine de condamnare, pronunțate de autoritățile judiciare ale statelor care nu au transpus Decizia 2008/909/JAI ori care nu sunt membre ale Uniunii Europene, al căror corespondent în legea penală română sunt pedepsele complementare/accesorii, nu pot fi puse în executare de autoritățile judiciare române, în afară de cazul în care statul emitent solicită aceasta în mod expres".

2. Prin Decizia nr. 29/2019 (M. Of. nr. 63 din 30 ianuarie 2020), Înalta Curte de Casație şi Justiție, Completul pentru soluționarea recursurilor în interesul legii, a admis recursul în interesul legii formulat de procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație şi Justiție şi, în interpretarea şi aplicarea unitară a dispozițiilor art. 65 alin. (3) din Codul penal, a stabilit:

„*Aplicarea pedepselor accesorii constând în interzicerea drepturilor prevăzute de art. 66 alin. (1) lit. a), b) şi d)-o) din Codul penal, a căror exercitare a fost interzisă de instanță ca pedeapsă complementară, nu este posibilă în cazul dispunerii unei soluții de condamnare la pedeapsa amenzii*".

---

[1] Alin. (1) şi (2) ale art. 65 sunt reproduse astfel cum au fost modificate prin art. 245 pct. 4 din Legea nr. 187/2012.

[2] Alin. (4) al art. 65 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 245 pct. 4 din Legea nr. 187/2012.

Hotărâri C.E.D.O. 1. Interesul copilului trebuie considerat ca fiind primordial şi doar un comportament deosebit de nedemn poate determina ca o persoană să fie privată de drepturile sale părinteşti *(cauza Johansen c. Norvegiei, Hotărârea din 7 august 1996, cauza Gnahoré c. Franței, Hotărârea din 19 septembrie 2000, cauza Sabou şi Pîrcălab c. României, Hotărârea din 28 septembrie 2004, în T. Toader, A. Stoica, N. Cristuş, CP adnotat, p. 119)*.

2. Drepturile garantate de art. 3 din Protocolul nr. 1 sunt esențiale pentru stabilirea şi menținerea bazelor unei democrații eficiente şi guvernate de principiul statului de drept, iar o restricție generală şi automată a dreptului de vot aplicată tuturor deținuților condamnați este incompatibilă cu articolul menționat *(cauza Cucu c. României, Hotărârea din 13 noiembrie 2012)*.

3. Interzicerea automată a dreptului de a vota pentru toți deținuții, pe durata detenției, indiferent de durata pedepsei, de gravitatea faptei sau de circumstanțele concrete ale fiecărui caz în parte, constituie o restrângere generală, automată şi nediferențiată, incompatibilă cu art. 3 din Protocolul nr. 1. În plus, decizia de interzicere a dreptului la vot trebuie să fie luată de un judecător şi să fie temeinic motivată *[cauza Scoppola c. Italiei (nr. 3) (MC), Hotărârea din 22 mai 2012]*.

Secțiunea a 2-a. Pedepsele complementare

Art. 66. Conținutul pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. (1) Pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi constă în interzicerea exercitării unuia sau a mai multora dintre următoarele drepturi[1]:

a) dreptul de a fi ales în autoritățile publice sau în orice alte funcții publice;

b) dreptul de a ocupa o funcție care implică exercițiul autorității de stat;

c) dreptul străinului de a se afla pe teritoriul României;

d) dreptul de a alege;

e) drepturile părinteşti;

f) dreptul de a fi tutore sau curator;

g) dreptul de a ocupa funcția, de a exercita profesia sau meseria ori de a desfăşura activitatea de care s-a folosit pentru săvârşirea infracțiunii;

h) dreptul de a deține, purta şi folosi orice categorie de arme;

i) dreptul de a conduce anumite categorii de vehicule stabilite de instanță;

j) dreptul de a părăsi teritoriul României;

k) dreptul de a ocupa o funcție de conducere în cadrul unei persoane juridice de drept public;

l) dreptul de a se afla în anumite localități stabilite de instanță;

m) dreptul de a se afla în anumite locuri sau la anumite manifestări sportive, culturale ori la alte adunări publice, stabilite de instanță;

n) dreptul de a comunica cu victima sau cu membri de familie ai acesteia, cu persoanele cu care a comis infracțiunea sau cu alte persoane, stabilite de instanță, ori de a se apropia de acestea;

o) dreptul de a se apropia de locuința, locul de muncă, şcoala sau alte locuri unde victima desfăşoară activități sociale, în condițiile stabilite de instanța de judecată.

---

[1] Partea introductivă de la alin. (1) al art. 66 este reprodusă astfel cum a fost modificată prin art. III pct. 1 din Legea nr. 172/2024.

(1[1])[1] Interzicerea exercitării drepturilor prevăzute la alin. (1) se dispune de către instanță după cum urmează:

a) pe o perioadă de la 1 la 5 ani, în cazul interzicerii exercitării drepturilor prevăzute la lit. a)-d), g) şi j)-m);

b) pe o perioadă de la 1 la 10 ani, în cazul interzicerii exercitării drepturilor prevăzute la lit. e), f), h), i), n) şi o).

(2) Când legea prevede interzicerea exercitării dreptului de a ocupa o funcție publică, instanța dispune interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în alin. (1) lit. a) şi lit. b).

(3) Interzicerea exercitării drepturilor prevăzute în alin. (1) lit. a) şi lit. b) se dispune cumulativ.

(4) Pedeapsa prevăzută în alin. (1) lit. c) nu se va dispune atunci când există motive întemeiate de a crede că viața persoanei expulzate este pusă în pericol ori că persoana va fi supusă la tortură sau alte tratamente inumane ori degradante în statul în care urmează a fi expulzată.

(5) Când dispune interzicerea unuia dintre drepturile prevăzute în alin. (1) lit. n) şi lit. o), instanța individualizează în concret conținutul acestei pedepse, ținând seama de împrejurările cauzei. *[**R.A.:** art. 64 şi art. 117 CP 1969]*

Recurs în interesul legii. A se vedea Decizia nr. 26/2015 a Înaltei Curți de Casație şi Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, redată în extras *supra*, la art. 65.

Legislație conexă: referitor la interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României, a se vedea: ► art. 19 alin. (1) şi (4) C. Rom.; ► art. 4 din Protocolul nr. 4 adițional la CEDO; ► art. 1 din Protocolul nr. 7 adițional la CEDO; ► art. 19 CDFUE; ► Capitolul V – „Regimul şederii ilegale", Secțiunea a 4-a – „Expulzarea" (art. 99-100) din O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor în România, republicată (M. Of. nr. 421 din 5 iunie 2008). *N.r.* Precizăm că, prin lit. v[1]) de la art. 2 din ordonanța de urgență [introdusă prin O.G. nr. 25/2014 (M. Of. nr. 640 din 30 august 2014)], a fost definită expulzarea ca fiind „punerea în executare a pedepselor accesorii, respectiv complementare de interzicere a exercitării dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României, aplicate potrivit prevederilor art. 65 alin. (2) sau ale art. 66 alin. (1) lit. c) din Codul penal", iar prin Legea nr. 187/2012 pentru punerea în aplicare a Codului penal a fost introdus în cuprinsul O.U.G. nr. 194/2002 art. 143[1], potrivit căruia, „În cuprinsul prezentei ordonanțe de urgență, referirea la măsura de siguranță a expulzării se consideră a fi făcută la pedeapsa accesorie, respectiv complementară, aplicată potrivit prevederilor art. 65 alin. (2) (...) sau ale art. 66 alin. (1) lit. c) din Codul penal"; ► Capitolul IV – „Restrângerea dreptului la liberă circulație pe teritoriul României a cetățenilor Uniunii Europene şi a membrilor familiilor lor", Secțiunea a 3-a – „Interzicerea exercitării dreptului de a se afla pe teritoriul României" (art. 33-33[1]) din O.U.G. nr. 102/2005 privind libera circulație pe teritoriul României a cetățenilor statelor membre ale Uniunii Europene, Spațiului Economic European şi a cetățenilor Confederației Elveției, republicată (M. Of. nr. 774 din 2 noiembrie 2011).

Hotărâri C.E.D.O. 1. Un stat are dreptul, sub rezerva dreptului internațional şi a obligațiilor care îi revin în temeiul tratatelor la care este parte, de a controla intrarea şi şederea străinilor pe teritoriul său. Convenția nu garantează dreptul unui străin de a intra sau de a

[1] Alin. (1[1]) al art. 66 a fost introdus prin art. III pct. 2 din Legea nr. 172/2024 şi este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 6 pct. 1 din Legea nr. 53/2026.

locui într-o anumită țară şi, în îndeplinirea misiunii lor de a menține ordinea publică, statele contractante au puterea de a expulza un străin condamnat pentru infracțiuni. Cu toate acestea, o ingerință în viața privată sau familială a unei persoane va încălca art. 8 CEDO, cu excepția cazului în care poate fi justificată, în conformitate cu parag. 2 al aceluiaşi articol, ca fiind „în conformitate cu legea", urmărind unul sau mai multe dintre obiectivele legitime enumerate şi ca fiind „necesară într-o societate democratică" pentru a atinge scopul sau scopurile vizate. Instanțele naționale trebuie să pună în balanță interesele concurente şi să țină seama de criteriile stabilite în jurisprudența Curții, inclusiv de situația familială a persoanei în cauză. Criteriile relevante care trebuie aplicate în determinarea necesității unei ingerințe într-o societate democratică sunt următoarele: (i) natura şi gravitatea infracțiunii comise; (ii) durata şederii reclamantului în țara din care urmează să fie expulzat; (iii) timpul scurs de la comiterea infracțiunii şi comportamentul acestuia în perioada respectivă; (iv) naționalitățile diferitelor persoane implicate; (v) situația familială a reclamantului, cum ar fi durata căsătoriei şi alți factori care exprimă efectivitatea vieții de familie a unui cuplu; (vi) dacă soțul cunoştea infracțiunea în momentul în care a intrat într-o relație de familie; (vii) dacă există copii din căsătorie şi, dacă da, vârsta lor; (viii) gravitatea dificultăților întâmpinate de soț în țara în care trebuie să fie expulzat reclamantul; (ix) interesele şi bunăstarea copiilor reclamantului, în special gravitatea dificultăților cu care se pot confrunta în țara în care acesta urmează să fie expulzat; şi (x) soliditatea legăturilor sociale, culturale şi familiale cu țara-gazdă şi cu țara de destinație *(cauza Assem Hassan Ali c. Danemarcei, Hotărârea din 23 octombrie 2018)*. În cazul în care persoana care urmează a fi expulzată nu şi-a întemeiat încă o familie, criteriile relevante sunt: (i) natura şi gravitatea infracțiunii comise de reclamant; (ii) durata şederii în țara din care urmează să fie expulzat; (iii) timpul scurs de la comiterea infracțiunii şi comportamentul reclamantului în perioada respectivă; şi (iv) soliditatea legăturilor sociale, culturale şi familiale cu țara-gazdă şi cu țara de destinație. În plus, pentru un migrant care şi-a petrecut în mod legal toată sau cea mai mare parte a copilăriei şi a tinereții în țara-gazdă, sunt necesare motive foarte grave pentru a justifica expulzarea. De asemenea, Curtea a stabilit în mod constant că statele contractante dispun de o anumită marjă de apreciere pentru a evalua necesitatea unei interferențe, dar aceasta este însoțită de supraveghere europeană. Sarcina Curții constă în a stabili dacă măsurile contestate au stabilit un echilibru corect între interesele relevante, şi anume drepturile individuale protejate de Convenție, pe de o parte, şi interesele comunității, pe de altă parte. În aplicarea criteriilor enunțate în jurisprudența sa, Curtea nu a calificat importanța care trebuie acordată fiecărui criteriu în evaluarea individuală, dat fiind că această analiză revine, în primul rând, autorităților naționale supuse supravegherii europene *(cauza Levakovic c. Danemarcei, Hotărârea din 23 octombrie 2018)*.

2. În caz de expulzare, dincolo de protecția care le este oferită în special de art. 3 şi art. 8 coroborate cu art. 13 CEDO, străinii beneficiază de garanții specifice prevăzute de art. 1 din Protocolul nr. 7, prima fiind că nu pot fi expulzați decât „în temeiul executării unei hotărâri luate conform legii". Cuvântul „lege" desemnând legea națională, trimiterea la aceasta se referă, după exemplul tuturor prevederilor Convenției, nu numai la existența unei baze în dreptul intern, ci şi la calitatea legii: el impune accesibilitatea şi previzibilitatea acesteia, precum şi o anumită protecție împotriva atingerilor arbitrare ale puterii publice asupra drepturilor garantate prin Convenție. În dreptul român, O.U.G. nr. 194/2002 privind regimul străinilor, care a constituit baza legală pentru expulzarea reclamantului, nu i-a oferit garanții minime împotriva arbitrariului autorităților naționale, care au încălcat şi garanțiile de care ar fi trebuit să se bucure reclamantul în virtutea parag. 1 lit. a) şi b) al art. 1 din Protocolul nr. 7. Astfel, pe de o parte, autoritățile nu i-au oferit reclamantului nici cel mai mic indiciu referitor la faptele ce i se reproşau şi, pe de altă parte, parchetul nu i-a comunicat ordonanța dată împotriva sa decât în ziua unicului termen avut în fața instanței. Mai mult, instanța a respins orice cerere de amânare, împiedicând astfel avocatul reclamantului să studieze ordonanța de reținere şi să depună la dosar probe în sprijinul contestației îndreptate împotriva sa. Reamintind că orice prevedere a Convenției sau a protocoalelor

sale trebuie să se interpreteze astfel încât să garanteze drepturi concrete şi efective, nu teoretice şi iluzorii, Curtea a considerat, în lumina controlului pur formal efectuat de instanța națională, că reclamantul nu a putut cere în mod adecvat examinarea cazului său prin prisma argumentelor ce militau împotriva expulzării sale, aşa încât în cauză a avut loc încălcarea art. 1 din Protocolul nr. 7 *(cauza Lupşa c. României, Hotărârea din 8 iunie 2006, M. Of. nr. 30 din 17 ianuarie 2007; cauza Kaya c. României, Hotărârea din 12 octombrie 2006, M. Of. nr. 231 din 29 martie 2007; cauza Ahmed c. României, Hotărârea din 13 iulie 2010, M. Of. nr. 161 din 7 martie 2011).*

3. Curtea acceptă că pot exista motive justificate, cum ar fi necesitatea de a proteja securitatea națională, pentru a impune limitări drepturilor procedurale ale străinilor în procedura expulzării. În măsura în care decizia atacată se bazează pe considerente de securitate națională, cerința previzibilității nu merge atât de departe încât să oblige statele să adopte dispoziții legale care să enumere în detaliu toate comportamentele care pot determina o decizie de expulzare a unei persoane din motive de securitate națională. Cu toate acestea, chiar şi în cazul în care securitatea națională este în joc, conceptele de legalitate şi stat de drept într-o societate democratică impun ca măsurile de deportare care afectează drepturile fundamentale ale omului să fie supuse unor proceduri contradictorii în fața unei autorități independente sau a unei instanțe competente să analizeze în mod eficient motivele acestora şi dovezile relevante, dacă este necesar, cu limitări procedurale adecvate privind utilizarea informațiilor clasificate. Persoana vizată trebuie să poată contesta afirmația autorităților că este vorba despre securitatea națională. În timp ce evaluarea autorităților a ceea ce reprezintă o amenințare la adresa securității naționale va avea în mod evident o pondere semnificativă, autoritatea sau instanța independentă trebuie să poată reacționa în cazurile în care invocarea acestui concept nu are o bază factuală rezonabilă sau dezvăluie o interpretare a sa care este ilegală sau contrară bunului-simț şi arbitrară. În cauză, reclamanții au primit doar informații foarte generale despre încadrarea juridică a acuzațiilor ce li s-au adus şi niciunul dintre actele lor care ar fi pus în pericol securitatea națională nu reieşea din dosar. Nu li s-au furnizat nici informații despre etapele-cheie ale procedurilor sau despre posibilitatea de a accesa documente clasificate din dosar prin intermediul unui avocat care deține un certificat ORNISS. În ceea ce priveşte amploarea controlului exercitat de o autoritate independentă, simplul fapt că decizia de expulzare a fost luată de autorități judiciare independente la un nivel înalt, fără a fi posibil să se stabilească dacă au folosit efectiv competențele conferite lor de legislația română, nu este suficient pentru a contrabalansa limitările pe care reclamanții le-au întâmpinat în exercitarea drepturilor lor procedurale. În concluzie, având în vedere procedura în ansamblu şi ținând seama de marja de apreciere acordată statelor în astfel de chestiuni, Curtea a constatat că limitările impuse reclamanților de a se bucura de drepturile lor în temeiul art. 1 din Protocolul nr. 7 nu au fost contrabalansate în cadrul procedurilor interne, astfel încât să păstreze însăşi esența acestor drepturi *[cauza Muhammad şi Muhammad c. României (MC), Hotărârea din 15 octombrie 2020]*.

4. Expulzarea de către un stat contractant poate atrage răspunderea acestuia în temeiul art. 3 CEDO, în cazul în care există motive serioase care fac să se creadă că persoana în cauză, dacă va fi expulzată, se va confrunta cu un risc real de a fi supusă unui tratament inuman sau degradant. Într-un astfel de caz, art. 3 implică obligația de a nu se recurge la măsura expulzării în țara respectivă *(cauza S.H.H. c. Regatului Unit, Hotărârea din 29 ianuarie 2013, cauza I.K. c. Austriei, Hotărârea din 28 martie 2013)*. Pentru a decide dacă există motive serioase să se creadă că persoana riscă să fie supusă unor tratamente inumane sau degradante, este necesar ca instanța să evalueze condițiile din țara de destinație în raport cu standardele prevăzute în art. 3 CEDO. Aceste standarde implică faptul ca relele tratamente să atingă un nivel minim de severitate pentru a intra în domeniul de aplicare al acestui text. Evaluarea este relativă, în funcție de toate circumstanțele cauzei *(cauza F.N. şi alții c. Suediei, Hotărârea din 18 decembrie 2012)*.

5. Suferința care decurge dintr-o boală poate intra în domeniul art. 3 CEDO atunci când este sau riscă să fie agravată, indiferent dacă din cauza condițiilor de detenție, a expulzării sau a altei măsuri pentru care autoritățile pot fi responsabile. În afară de situațiile de deces iminent, pot exista şi „alte cazuri excepționale" în care motive umanitare cu privire la expulzare sunt la fel de convingătoare. Astfel de „alte cazuri excepționale" trebuie înțelese ca referindu-se la „situații care implică expulzarea unei persoane grav bolnave şi există motive întemeiate pentru a crede că, deşi nu prezintă un risc iminent de deces, din cauza absenței unui tratament adecvat în țara de primire sau a lipsei de acces la un astfel de tratament, s-ar confrunta cu un risc real de a fi expusă unei degradări grave, rapide şi ireversibile a stării sale de sănătate, care ar duce la o suferință intensă sau la reducerea semnificativă a speranței de viață". Curtea a subliniat că „aceste situații corespund unei limite ridicate pentru aplicarea art. 3 CEDO în cazurile privind expulzarea străinilor care suferă de boli grave". În ceea ce priveşte factorii de care este necesar să se țină seama, autoritățile trebuie să verifice de la caz la caz dacă îngrijirile disponibile în general în statul de primire sunt suficiente şi adecvate pentru tratarea bolii persoanei expulzate, pentru a preveni expunerea ei la un tratament contrar art. 3. Valoarea de referință nu este nivelul de îngrijire existent în statul care decide expulzarea; nu este vorba despre a stabili dacă îngrijirile din statul de primire ar fi echivalente sau inferioare celor oferite de sistemul de asistență medicală din statul de trimitere. Totodată, nu este posibil să derivăm din art. 3 un drept de a primi un tratament anume în statul de primire care nu este disponibil pentru restul populației. De asemenea, autoritățile trebuie să ia în considerare măsura în care persoana în cauză va avea acces efectiv la îngrijire şi la alte facilități în statul de primire. Curtea a făcut referire la costurile medicamentelor şi tratamentului, la existența unei rețele sociale şi familiale şi la distanța de parcurs pentru a avea acces la îngrijirile necesare. În cazul în care, după ce informațiile relevante au fost examinate, persistă îndoieli serioase cu privire la impactul expulzării asupra persoanelor – din cauza situației generale din țara de primire şi/sau a situației lor individuale –, statul de trimitere trebuie să obțină asigurări suficiente de la statul de primire, ca o condiție prealabilă pentru expulzare, că va fi disponibil şi accesibil pentru persoanele în cauză un tratament adecvat, astfel încât acestea să nu se afle într-o situație contrară art. 3. În sfârşit, în cazurile privind expulzarea unei persoane care suferă de o boală, ceea ce trebuie evaluat sunt consecințele previzibile ale unei asemenea măsuri pentru aceasta. Prin urmare, atunci când persoana nu a fost deja deportată, momentul necesar pentru evaluare trebuie să fie cel al examinării cauzei de către Curte, iar Curtea poate lua în considerare informațiile care au apărut după decizia finală luată de autoritățile interne *(cauza Savran c. Danemarcei, Hotărârea din 1 octombrie 2019)*.

6. Expulzarea unui apatrid căsătorit şi având doi copii cetățeni ai statului din care este expulzat reprezintă o ingerință în viața de familie şi este contrară Convenției, dacă nu este motivată de unul sau mai multe scopuri legitime şi dacă nu este necesară într-o societate democratică *(cauza Al-Nashif c. Bulgariei, Hotărârea din 20 iunie 2002)*.

7. Noțiunea de „expulzare colectivă" priveşte orice măsură prin care străinii aflați pe teritoriul unui stat, luați ca grup, sunt constrânşi să îl părăsească, afară de cazul în care o asemenea măsură este luată în urma unui examen rezonabil şi obiectiv al situației fiecăruia dintre membrii grupului. Faptul că mai mulți străini primesc, în materie de expulzare, decizii asemănătoare nu permite să se tragă concluzia că este vorba despre o expulzare colectivă, atunci când fiecare persoană aflată într-o astfel de situație a putut, în mod individual, să prezinte autorităților competente argumentele sale împotriva măsurii de expulzare dispuse în privința sa *[cauza Becker c. Danemarcei (Comisia), Decizia din 3 octombrie 1975, în C. Bîrsan, Convenția europeană, p. 1832]*.

Art. 67. Aplicarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. (1) Pedeapsa complementară a interzicerii exercitării unor drepturi poate fi aplicată dacă pedeapsa principală stabilită este închisoarea sau amenda şi instanța

constată că, față de natura şi gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei şi persoana infractorului, această pedeapsă este necesară.

(2) Aplicarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi este obligatorie când legea prevede această pedeapsă pentru infracțiunea săvârşită.

(3) Interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României nu se aplică în cazul în care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere. *[**R.A.:** art. 65 CP 1969]*

Art. 68. Executarea pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi. (1) Executarea pedepsei interzicerii exercitării unor drepturi începe:

a) de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare la pedeapsa amenzii;

b) de la rămânerea definitivă a hotărârii de condamnare prin care s-a dispus suspendarea executării pedepsei sub supraveghere;

c) după executarea pedepsei închisorii, după grațierea totală ori a restului de pedeapsă, după împlinirea termenului de prescripție a executării pedepsei sau după expirarea termenului de supraveghere a liberării condiționate.

(2) În cazul în care s-a dispus liberarea condiționată, interzicerea dreptului străinului de a se afla pe teritoriul României se execută la data liberării.

(3) Dacă se dispune revocarea suspendării executării pedepsei sub supraveghere sau înlocuirea pedepsei amenzii cu închisoarea, pentru alte motive decât săvârşirea unei noi infracțiuni, partea din durata pedepsei complementare a interzicerii exercitării unor drepturi neexecutată la data revocării sau înlocuirii se va executa după executarea pedepsei închisorii. *[**R.A.:** art. 66 CP 1969]*

Art. 69. Degradarea militară. (1) Pedeapsa complementară a degradării militare constă în pierderea gradului şi a dreptului de a purta uniformă de la data rămânerii definitive a hotărârii de condamnare.

(2) Degradarea militară se aplică în mod obligatoriu condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere, dacă pedeapsa principală aplicată este închisoarea mai mare de 10 ani sau detențiunea pe viață.

(3) Degradarea militară poate fi aplicată condamnaților militari în activitate, în rezervă sau în retragere pentru infracțiuni săvârşite cu intenție, dacă pedeapsa principală aplicată este închisoarea de cel puțin 5 ani şi de cel mult 10 ani. *[**R.A.:** art. 67 CP 1969]*

Legislație conexă: art. 69 din Legea nr. 80/1995 privind statutul cadrelor militare (M. Of. nr. 155 din 20 iulie 1995).

Art. 70. Publicarea hotărârii definitive de condamnare. (1) Publicarea hotărârii definitive de condamnare se poate dispune când, ținând seama de natura şi gravitatea infracțiunii, împrejurările cauzei şi persoana condamnatului, instanța apreciază că publicarea va contribui la prevenirea săvârşirii altor asemenea infracțiuni.

(2) Hotărârea de condamnare se publică în extras, în forma stabilită de instanță, într-un cotidian local sau național, o singură dată.

(3) Publicarea hotărârii definitive de condamnare se face pe cheltuiala persoanei condamnate, fără a se dezvălui identitatea altor persoane.

Capitolul IV. Calculul duratei pedepselor

Art. 71. Durata executării. (1) Durata executării pedepsei privative de libertate se socoteşte din ziua în care condamnatul a început executarea hotărârii definitive de condamnare.

(2) Ziua în care începe executarea pedepsei şi ziua în care încetează se socotesc în durata executării.

(3) Perioada în care condamnatul, în cursul executării pedepsei, se află bolnav în spital intră în durata executării, în afară de cazul în care şi-a provocat în mod voit boala, iar această împrejurare se constată în cursul executării pedepsei.

(4) Permisiunile de ieşire din penitenciar, acordate condamnatului conform legii de executare a pedepselor, intră în durata executării pedepsei. *[**R.A.:** art. 87 CP 1969]*

Art. 72. Computarea duratei măsurilor preventive privative de libertate. (1) Perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade din durata pedepsei închisorii pronunțate. Scăderea se face şi atunci când condamnatul a fost urmărit sau judecat, în acelaşi timp ori în mod separat, pentru mai multe infracțiuni concurente, chiar dacă a fost condamnat pentru o altă faptă decât cea care a determinat dispunerea măsurii preventive.

(2) Perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade şi în caz de condamnare la pedeapsa amenzii, prin înlăturarea în tot sau în parte a zilelor-amendă.

(3) În cazul amenzii care însoțeşte pedeapsa închisorii, perioada în care o persoană a fost supusă unei măsuri preventive privative de libertate se scade din durata pedepsei închisorii. *[**R.A.:** art. 88 CP 1969]*

Legislație conexă: art. 184 alin. (28) CPP.

Art. 73. Computarea pedepselor şi măsurilor preventive executate în afara țării. (1) În cazul infracțiunilor săvârşite în condițiile art. 8, art. 9, art. 10 sau art. 11, partea din pedeapsă, precum şi durata măsurilor preventive privative de libertate executate în afara teritoriului țării se scad din durata pedepsei aplicate pentru aceeaşi infracțiune în România.

(2) Dispozițiile alin. (1) se aplică în mod corespunzător şi în cazul în care pedeapsa executată în afara țării este amenda. *[**R.A.:** art. 89 CP 1969]*

Recurs în interesul legii. Prin Decizia nr. 1/2018 (M. Of. nr. 239 din 19 martie 2018), Înalta Curte de Casație şi Justiție, Completul competent să judece recursul în interesul legii, a admis recursul în interesul legii declarat de Colegiul de conducere al Curții de Apel București şi, în interpretarea şi aplicarea unitară a dispozițiilor art. 140[1] alin. (2) din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, cu modificările şi completările ulterioare, a stabilit:

„*Cererea de recunoaştere a unei hotărâri de condamnare la pedeapsa închisorii pronunțată de o instanță străină, formulată de persoana condamnată, aflată în România, în vederea contopirii cu pedepse aplicate de instanțele române şi deducerii duratei executate în străinătate, este o cerere incidentală de competența instanței învestite cu soluționarea cererii de contopire*".

Notă. În urma republicării Legii nr. 302/2004 în M. Of. nr. 411 din 27 mai 2019, dispozițiile avute în vedere de Înalta Curte se regăsesc la art. 147 din lege.

Legislație conexă: art. 15 alin. (1) din Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală, republicată (M. Of. nr. 411 din 27 mai 2019).

Capitolul V. Individualizarea pedepselor

Secțiunea 1. Dispoziții generale

Art. 74. Criteriile generale de individualizare a pedepsei. (1) Stabilirea duratei ori a cuantumului pedepsei se face în raport cu gravitatea infracțiunii săvârşite şi cu periculozitatea infractorului, care se evaluează după următoarele criterii:

a) împrejurările şi modul de comitere a infracțiunii, precum şi mijloacele folosite;

b) starea de pericol creată pentru valoarea ocrotită;

c) natura şi gravitatea rezultatului produs ori a altor consecințe ale infracțiunii;

d) motivul săvârşirii infracțiunii şi scopul urmărit;

e) natura şi frecvența infracțiunilor care constituie antecedente penale ale infractorului;

f) conduita după săvârşirea infracțiunii şi în cursul procesului penal;

g) nivelul de educație, vârsta, starea de sănătate, situația familială şi socială.

(2) Când pentru infracțiunea săvârşită legea prevede pedepse alternative, se ține seama de criteriile prevăzute în alin. (1) şi pentru alegerea uneia dintre acestea. *[**R.A.:** art. 72 CP 1969]*

Secțiunea a 2-a. Circumstanțele atenuante şi circumstanțele agravante

Art. 75. Circumstanțe atenuante. (1) Următoarele împrejurări constituie circumstanțe atenuante legale:

a) săvârşirea infracțiunii sub stăpânirea unei puternice tulburări sau emoții, determinată de o provocare din partea persoanei vătămate, produsă prin violență, printr-o atingere gravă a demnității persoanei sau printr-o altă acțiune ilicită gravă;

b) depăşirea limitelor legitimei apărări;

c) depăşirea limitelor stării de necesitate;

d)[1] acoperirea integrală a prejudiciului material cauzat prin infracțiune, în cursul urmăririi penale sau al judecății, până la primul termen de judecată, dacă făptuitorul nu a mai beneficiat de această circumstanță într-un interval de 5 ani anterior comiterii faptei. Circumstanța atenuantă nu se aplică în cazul săvârşirii următoarelor infracțiuni: contra persoanei, furt calificat, tâlhărie, piraterie, fraude comise prin sisteme informatice şi mijloace de plată electronice, ultraj, ultraj judiciar, purtare abuzivă, infracțiuni contra siguranței publice, infracțiuni contra sănătății publice, infracțiuni contra libertății religioase şi respectului datorat persoanelor decedate, contra securității naționale, contra capacității de luptă a forțelor armate, infracțiunilor de genocid, contra umanității şi de război, a infracțiunilor privind frontiera de stat a României, a infracțiunilor la legislația privind prevenirea şi combaterea terorismului, a infracțiunilor de corupție, infracțiunilor asimilate infracțiunilor de corupție, a celor împotriva intereselor financiare

[1] Lit. d) de la alin. (1) al art. 75 a fost introdusă prin art. 245 pct. 5 din Legea nr. 187/2012 şi este reprodusă astfel cum a fost modificată prin art. VII din Legea nr. 219/2021.

ale Uniunii Europene, a infracțiunilor privitoare la nerespectarea regimului materiilor explozive şi al precursorilor de explozivi restricționați, materialelor nucleare sau al altor materii radioactive, privind regimul juridic al drogurilor, privind regimul juridic al precursorilor de droguri, privind regimul juridic al substanțelor dopante, a celor privind spălarea banilor, privind activitățile aeronautice civile şi cele care pot pune în pericol siguranța zborurilor şi securitatea aeronautică, privind protecția martorilor, privind interzicerea organizațiilor şi simbolurilor cu caracter fascist, rasist sau xenofob şi a promovării cultului persoanelor vinovate de săvârşirea unor infracțiuni contra păcii şi omenirii, a celor privind traficul de organe, țesuturi sau celule de origine umană, privind prevenirea şi combaterea pornografiei şi a celor la regimul adopțiilor.

(2) Pot constitui circumstanțe atenuante judiciare:

a) eforturile depuse de infractor pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii;

b) împrejurările legate de fapta comisă, care diminuează gravitatea infracțiunii sau periculozitatea infractorului. *[**R.A.:** art. 73 şi art. 74 CP 1969]*

Art. 76. Efectele circumstanțelor atenuante. (1) În cazul în care există circumstanțe atenuante, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârşită se reduc cu o treime.

(2) Dacă pedeapsa prevăzută de lege este detențiunea pe viață, în cazul reținerii circumstanțelor atenuante se aplică pedeapsa închisorii de la 10 la 20 de ani.

(3) Reducerea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor atenuante reținute. *[**R.A.:** art. 76 alin. (1)-(3) şi art. 77 CP 1969]*

Dezlegarea unor chestiuni de drept. 1. A se vedea Decizia nr. 8/2014 a Înaltei Curți de Casație şi Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, redată în extras *supra*, la art. 6.
2. A se vedea Decizia nr. 10/2014 a Înaltei Curți de Casație şi Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, redată în extras *supra*, la art. 5.

Art. 77. Circumstanțe agravante. Următoarele împrejurări constituie circumstanțe agravante:

a) săvârşirea faptei de trei sau mai multe persoane împreună;

b) săvârşirea infracțiunii prin cruzimi sau supunerea victimei la tratamente degradante;

c) săvârşirea infracțiunii prin metode sau mijloace de natură să pună în pericol alte persoane ori bunuri;

d) săvârşirea infracțiunii de către un infractor major, dacă aceasta a fost comisă împreună cu un minor;

e) săvârşirea infracțiunii profitând de starea de vădită vulnerabilitate a persoanei vătămate, datorată vârstei, stării de sănătate, infirmității sau altor cauze;

f) săvârşirea infracțiunii în stare de intoxicație voluntară cu alcool sau cu alte substanțe psihoactive, când a fost provocată în vederea comiterii infracțiunii;

g) săvârşirea infracțiunii de către o persoană care a profitat de situația prilejuită de o calamitate, de starea de asediu sau de starea de urgență;

h) săvârşirea infracțiunii pentru motive legate de rasă, naționalitate, etnie, limbă, religie, gen, orientare sexuală, opinie ori apartenență politică, avere, origine socială, vârstă, dizabilitate, boală cronică necontagioasă sau infecție HIV/SIDA ori pentru

alte împrejurări de acelaşi fel, considerate de făptuitor drept cauze ale inferiorității unei persoane în raport cu celelalte. *[**R.A.:** art. 75 CP 1969]*

Legislație conexă: art. 13 din Legea nr. 143/2000 privind prevenirea şi combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri, republicată (M. Of. nr. 163 din 6 martie 2014).

Art. 78. Efectele circumstanțelor agravante. (1) În cazul în care există circumstanțe agravante, se poate aplica o pedeapsă până la maximul special. Dacă maximul special este neîndestulător, în cazul închisorii se poate adăuga un spor până la 2 ani, care nu poate depăşi o treime din acest maxim, iar în cazul amenzii se poate aplica un spor de cel mult o treime din maximul special.

(2) Majorarea limitelor speciale ale pedepsei se face o singură dată, indiferent de numărul circumstanțelor agravante reținute. *[**R.A.:** art. 78 alin. (1) CP 1969]*

Dezlegarea unor chestiuni de drept. A se vedea Decizia nr. 8/2014 a Înaltei Curți de Casație şi Justiție, Completul pentru dezlegarea unor chestiuni de drept în materie penală, redată în extras *supra*, la art. 6.

Art. 79. Concursul între cauze de atenuare sau de agravare. (1) Când în cazul aceleiaşi infracțiuni sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect reducerea pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârşită se reduc prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la tentativă, circumstanțe atenuante şi cazuri speciale de reducere a pedepsei, în această ordine.

(2) Dacă sunt incidente două sau mai multe dispoziții care au ca efect agravarea răspunderii penale, pedeapsa se stabileşte prin aplicarea succesivă a dispozițiilor privitoare la circumstanțe agravante, infracțiune continuată, concurs sau recidivă.

(3) Când în cazul aceleiaşi infracțiuni sunt incidente una sau mai multe cauze de reducere a pedepsei şi una sau mai multe cauze de majorare a pedepsei, limitele speciale ale pedepsei prevăzute de lege pentru infracțiunea săvârşită se reduc conform alin. (1), după care limitele de pedeapsă rezultate se majorează conform alin. (2). *[**R.A.:** art. 80 CP 1969]*

Secțiunea a 3-a. Renunțarea la aplicarea pedepsei

Art. 80. Condițiile renunțării la aplicarea pedepsei. (1) Instanța poate dispune renunțarea la aplicarea pedepsei dacă sunt întrunite următoarele condiții:

a) infracțiunea săvârşită prezintă o gravitate redusă, având în vedere natura şi întinderea urmărilor produse, mijloacele folosite, modul şi împrejurările în care a fost comisă, motivul şi scopul urmărit;

b) în raport de persoana infractorului, de conduita avută anterior săvârşirii infracțiunii, de eforturile depuse de acesta pentru înlăturarea sau diminuarea consecințelor infracțiunii, precum şi de posibilitățile sale de îndreptare, instanța apreciază că aplicarea unei pedepse ar fi inoportună din cauza consecințelor pe care le-ar avea asupra persoanei acestuia.

(2) Nu se poate dispune renunțarea la aplicarea pedepsei dacă:

a) infractorul a mai suferit anterior o condamnare, cu excepția cazurilor prevăzute în art. 42 lit. a) şi lit. b) sau pentru care a intervenit reabilitarea ori s-a împlinit termenul de reabilitare;

Secțiunea a 4-a. Audierea martorilor

Hotărâri C.E.D.O. 1. Condamnarea nu trebuie să se bazeze numai sau într-o manieră decisivă pe declarațiile unui martor pe care acuzatul nu a avut ocazia să îl examineze, direct sau indirect, fie în faza de urmărire penală, fie în faza de judecată *(cauza Delta c. Franței, Hotărârea din 19 decembrie 1990, în G. Antoniu, A. Vlăşceanu, A. Barbu, CPP adnotat, p. 155)*.

2. Convenția nu interzice ca o instanță națională să se bazeze pe mărturia incriminatoare a unui complice, chiar dacă este cunoscut faptul că acel martor frecventează mediul infracțional. Totuşi, mărturia unui complice dată în schimbul imunității poate conduce la un proces inechitabil. Acest lucru se datorează faptului că o asemenea declarație, prin însăşi natura sa, este susceptibilă de manipulare şi poate fi dată doar pentru obținerea acestor avantaje sau în scop de răzbunare personală. Riscul ca o persoană să fie învinuită şi judecată pe baza unor acuzații neverificate care nu sunt neapărat dezinteresate nu trebuie, aşadar, subestimat *(cauza Erik Adamčo c. Slovaciei, Hotărârea din 1 iunie 2023)*. În jurisprudența sa, Curtea a concluzionat cu privire la efectul unei astfel de mărturii asupra echității unui proces ținând seama, printre altele, de următoarele aspecte: apărarea cunoştea identitatea martorului şi existența unei înțelegeri între acesta şi procuror; înțelegerea a fost supusă analizei unei instanțe naționale, care a acordat atenție tuturor avantajelor obținute de martor; înțelegerea a fost discutată în cursul procesului; apărarea a avut posibilitatea să audieze martorul şi pe membrii echipei de urmărire penală implicate; instanța națională a avut cunoştință de pericolul recurgerii la mărturia complicelui, a abordat-o cu prudență şi a motivat în detaliu de ce a ținut seama de ea; au existat şi alte dovezi neviciate cu care declarația s-a coroborat; o instanță de apel a revizuit constatările instanței de fond cu privire la martor şi problema a fost analizată de toate instanțele competente în alte căi de atac *(cauza Xenofontos şi alții c. Ciprului, Hotărârea din 25 octombrie 2022)*.

Art. 114. Persoanele audiate ca martor. (1) Poate fi audiată în calitate de martor orice persoană care are cunoştință despre fapte sau împrejurări de fapt care constituie probă în cauza penală.

(2) Orice persoană citată în calitate de martor are următoarele obligații:

a) de a se prezenta în fața organului judiciar care a citat-o la locul, ziua şi ora arătate în citație;

b) de a depune jurământ sau declarație solemnă în fața instanței;

c) de a spune adevărul.

(3) Calitatea de martor are întâietate față de calitatea de expert sau de avocat, de mediator ori de reprezentant al uneia dintre părți sau al unui subiect procesual principal, cu privire la faptele şi împrejurările de fapt pe care persoana le-a cunoscut înainte de a dobândi această calitate.

(4) Pot fi audiate în calitate de martor şi persoanele care au întocmit procese-verbale în temeiul art. 61 şi 62. *[**R.A.:** art. 78, art. 79 alin. (2) şi art. 83 CPP 1968]*

Art. 115. Capacitatea de a fi martor. (1) Orice persoană poate fi citată şi audiată în calitate de martor, cu excepția părților şi a subiecților procesuali principali.

(2) Persoanele care se află într-o situație ce pune la îndoială, în mod rezonabil, capacitatea de a fi martor pot fi audiate doar atunci când organul judiciar constată că persoana este capabilă să relateze în mod conştient fapte şi împrejurări de fapt conforme cu realitatea.

(3) Pentru a decide cu privire la capacitatea unei persoane de a fi martor, organul judiciar dispune, la cerere sau din oficiu, orice examinare necesară, prin mijloacele prevăzute de lege.

Art. 116. Obiectul şi limitele declarației martorului. (1) Martorul este audiat asupra unor fapte sau împrejurări de fapt care constituie obiectul probațiunii în cauza în care a fost citat.

(2) Audierea martorului poate fi extinsă asupra tuturor împrejurărilor necesare pentru verificarea credibilității sale.

(3)[1] Nu pot face obiectul declarației martorului acele fapte sau împrejurări al căror secret ori confidențialitate poate fi opusă prin lege organelor judiciare.

(4) Faptele sau împrejurările prevăzute la alin. (3) pot face obiectul declarației martorului atunci când autoritatea competentă sau persoana îndreptățită îşi exprimă acordul în acest sens sau atunci când există o altă cauză legală de înlăturare a obligației de a păstra secretul sau confidențialitatea.

(5)[2] *Abrogat. [**R.A.:** art. 79 alin. (1) CPP 1968]*

Legislație conexă: ► art. 227 CP; ► art. 11 din Legea nr. 51/1995 pentru organizarea şi exercitarea profesiei de avocat, republicată (M. Of. nr. 440 din 24 mai 2018); ► art. 70 din Legea nr. 36/1995 a notarilor publici şi a activității notariale, republicată (M. Of. nr. 237 din 19 martie 2018); ► art. 26 din Legea nr. 78/2000 privind prevenirea, descoperirea şi sancționarea faptelor de corupție (M. Of. nr. 219 din 18 mai 2000); ► art. 24 alin. (1) din Legea nr. 143/2000 privind prevenirea şi combaterea traficului şi consumului ilicit de droguri, republicată (M. Of. nr. 163 din 6 martie 2014); ► art. 36 din Legea nr. 182/2002 privind protecția informațiilor clasificate (M. Of. nr. 248 din 12 aprilie 2002); ► art. 16, art. 33, art. 69 din Legea nr. 487/2002 a sănătății mintale şi a protecției persoanelor cu tulburări psihice, republicată (M. Of. nr. 652 din 13 septembrie 2012); ► art. 21-25 din Legea nr. 46/2003 a drepturilor pacientului (M. Of. nr. 51 din 29 ianuarie 2003); ► art. 18-19 din Legea nr. 282/2005 privind organizarea activității de transfuzie sanguină, donarea de sânge şi componente sanguine de origine umană, precum şi asigurarea calității şi securității sanitare, în vederea utilizării lor terapeutice, republicată (M. Of. nr. 188 din 17 martie 2014); ► art. 420 lit. h), art. 518 lit. g) şi art. 595 lit. g) din Legea nr. 95/2006 privind reforma în domeniul sănătății, republicată (M. Of. nr. 652 din 28 august 2015); ► art. 111-121 din O.U.G. nr. 99/2006 privind instituțiile de credit şi adecvarea capitalului (M. Of. nr. 1027 din 27 decembrie 2006); ► art. 33 şi art. 38 din Legea nr. 129/2019 pentru prevenirea şi combaterea spălării banilor şi finanțării terorismului (M. Of. nr. 589 din 18 iulie 2019).

Art. 117. Persoanele care au dreptul de a refuza să dea declarații în calitate de martor. (1) Au dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor următoarele persoane:

a) soțul, ascendenții şi descendenții în linie directă, precum şi frații şi surorile suspectului sau inculpatului;

b) persoanele care au avut calitatea de soț al suspectului sau al inculpatului;

---

[1] Alin. (3) al art. 116 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 72 din Legea nr. 255/2013.

[2] Alin. (5) al art. 116 a fost abrogat prin art. 102 pct. 73 din Legea nr. 255/2013.

c)[1] persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau acelora dintre părinți şi copii, dacă dovedesc că au conviețuit sau conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul.

(2)[2] După îndeplinirea dispozițiilor art. 119, organele judiciare comunică persoanelor prevăzute la alin. (1) dreptul de a nu da declarații în calitate de martor.

(3) Dacă persoanele prevăzute la alin. (1) sunt de acord să dea declarații, în privința acestora sunt aplicabile dispozițiile art. 120 şi 121.

(4)[3] Persoana care îndeplineşte una dintre calitățile prevăzute la alin. (1) în raport cu unul dintre suspecți sau inculpați este scutită de obligația de a depune mărturie şi împotriva celorlalți suspecți sau inculpați, în cazul în care declarația sa nu poate fi limitată doar la aceştia din urmă. *[**R.A.:** art. 80 CPP 1968]*

Hotărâri C.E.D.O. Dispozițiile din legea națională care permit refuzul membrilor familiei celui acuzat de a depune mărturie nu sunt, în sine, incompatibile cu art. 6 parag. 1 şi parag. 3 lit. d) CEDO, deoarece țin cont de problemele deosebite ce se pot ridica din cauza unei confruntări între un acuzat şi un „martor" din propria sa familie şi sunt menite a proteja un astfel de martor prin evitarea punerii lui într-o dilemă morală *(cauza Hümmer c. Germaniei, Hotărârea din 19 iulie 2012)*.

Art. 118.[4] **Dreptul martorului la tăcere şi neautoincriminare.** (1) Martorul are dreptul să nu declare fapte şi împrejurări de fapt care, dacă ar fi cunoscute, l-ar incrimina. Organul judiciar este obligat să îi aducă la cunoştință acest drept înainte de fiecare audiere, în condițiile art. 120.

(2) Probele obținute cu încălcarea prevederilor alin. (1) nu pot fi folosite împotriva martorului în niciun proces penal. Dispozițiile art. 102 alin. (3) şi (4) se aplică în mod corespunzător.

(3) Declarația de martor dată de o persoană care, în aceeaşi cauză, anterior declarației a avut sau, ulterior, a dobândit calitatea de suspect ori inculpat nu poate fi folosită împotriva sa. Organele judiciare au obligația să menționeze, cu ocazia consemnării declarației, calitatea procesuală anterioară.

(4) Dacă martorul se prezintă la audiere însoțit de un avocat, acesta poate asista la audiere.

---

[1] Lit. c) de la alin. (1) al art. 117 a fost introdusă prin art. I pct. 10 din Legea nr. 201/2023. Menționăm că, prin Decizia nr. 562/2017 (M. Of. nr. 837 din 23 octombrie 2017), Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate şi a constatat că soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) şi b) CPP, care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți, este neconstituțională, iar prin Decizia nr. 175/2022 (M. Of. nr. 450 din 5 mai 2022), a admis excepția de neconstituționalitate şi a constatat că soluția legislativă cuprinsă în art. 117 alin. (1) lit. a) CPP, care exclude de la dreptul de a refuza să fie audiate în calitate de martor persoanele care au stabilit relații asemănătoare acelora dintre părinți şi copii, în cazul în care conviețuiesc cu suspectul sau inculpatul, este neconstituțională.

[2] Alin. (2) şi (3) ale art. 117 sunt reproduse astfel cum au fost modificate prin art. I pct. 11 din Legea nr. 201/2023.

[3] Alin. (4) al art. 117 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 74 din Legea nr. 255/2013.

[4] Art. 118 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. I pct. 12 din Legea nr. 201/2023. Menționăm că, prin Decizia nr. 236/2020 (M. Of. nr. 597 din 8 iulie 2020), Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate şi a constatat că soluția legislativă cuprinsă în art. 118 CPP, care nu reglementează dreptul martorului la tăcere şi la neautoincriminare, este neconstituțională.

Hotărâri C.E.D.O. Deşi dreptul la tăcere şi privilegiul împotriva autoincriminării (*nemo tenetur se ipsum accusare*) nu sunt menționate în mod expres în art. 6 CEDO, nu există nicio îndoială că acestea sunt standarde internaționale recunoscute la nivel general şi care se află în centrul noțiunii de proces echitabil în temeiul acestui articol. Scopul lor constă, printre altele, în protejarea acuzatului împotriva constrângerii necorespunzătoare din partea autorităților, contribuind astfel la evitarea erorilor din justiție şi la îndeplinirea obiectivelor art. 6. Dreptul de a nu se autoincrimina, în mod special, presupune ca acuzarea într-o cauză penală să încerce să îşi susțină cauza fără a recurge la dovezi obținute prin metode de constrângere sau în contradicție cu voința celui învinuit. Curtea a considerat că, pentru aplicabilitatea privilegiului împotriva autoincriminării, este decisiv dacă procedura penală este în curs sau este doar anticipată începerea ei. Privilegiul împotriva autoincriminării intră în joc dacă informația obținută prin constrângere poate fi folosită în procedurile penale. Protecția oferită de art. 6 parag. 1 şi 3 CEDO se aplică unei persoane care face obiectul unei „acuzații penale", în sensul autonom al acestui termen din Convenție. O „acuzație penală" există de la momentul în care o persoană este notificată oficial de către autoritatea competentă cu privire la presupunerea că a săvârşit o infracțiune sau din momentul în care situația sa a fost afectată în mod substanțial de acțiunile întreprinse de autorități ca rezultat al unei suspiciuni împotriva ei. Aceasta corespunde jurisprudenței Curții în sensul că o persoană dobândeşte calitatea de suspect, ceea ce atrage aplicarea garanțiilor de la art. 6, nu atunci când această calitate îi este atribuită în mod oficial, ci atunci când autoritățile interne au motive plauzibile pentru a suspecta implicarea ei într-o infracțiune. În consecință, Curtea a constatat că, chiar dacă o audiere are loc în timp ce persoana suspectată este considerată încă în mod oficial martor, ea se poate bucura totuşi de privilegiile prevăzute la art. 6 CEDO. Curtea subliniază, de asemenea, că principiul *nemo tenetur se ipsum accusare* este strâns legat de prezumția de nevinovăție prevăzută la art. 6 parag. 2 CEDO. În plus, a constatat că, ținând cont de necesitatea de a garanta că dreptul prevăzut de art. 6 parag. 2 este practic şi eficient, prezumția de nevinovăție poate fi aplicată chiar şi după încheierea procedurii. Cu toate acestea, protecția oferită de prezumția de nevinovăție încetează odată ce o persoană acuzată a fost în mod corespunzător dovedită vinovată de infracțiune, astfel încât, în situația în care un fost inculpat a cărui condamnare a devenit definitivă este audiat ca martor în legătură cu faptele complicilor săi, având în vedere şi principiul *ne bis in idem*, care împiedică cercetarea sa din nou pentru aceeaşi faptă, el nu poate refuza mărturia, invocând în acest sens privilegiul împotriva autoincriminării. În consecință, art. 6 CEDO nu este aplicabil *(cauza Wanner c. Germaniei, Decizia din 23 octombrie 2018)*.

Art. 119. Întrebările privind persoana martorului. (1) Dispozițiile art. 107 se aplică în mod corespunzător în cazul audierii martorului.

(2)[1] Martorului i se comunică obiectul cauzei, faptele sau împrejurările de fapt pentru dovedirea cărora a fost propus ca martor şi apoi este întrebat dacă este membru de familie sau fost soț al suspectului, inculpatului, persoanei vătămate ori al celorlalte părți din procesul penal, dacă a stabilit relații asemănătoare acelora dintre soți sau dintre părinți şi copii ori se află în relații de prietenie sau de duşmănie cu aceste persoane, precum şi dacă a suferit vreo pagubă în urma săvârşirii infracțiunii.

(3) Martorului nu i se adresează întrebările privind persoana sa atunci când față de acesta s-a dispus o măsură de protecție a datelor de identitate. *[**R.A.:** art. 84 CPP 1968]*

[1] Alin. (2) al art. 119 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. I pct. 13 din Legea nr. 201/2023.

Art. 120.[1] **Comunicarea drepturilor şi obligaţiilor.** (1) După depunerea jurământului sau a declaraţiei solemne, martorului i se aduc la cunoştinţă următoarele drepturi şi obligaţii:

a) dreptul de a fi supus măsurilor de protecţie şi de a beneficia de restituirea cheltuielilor prilejuite de chemarea în faţa organelor judiciare, atunci când sunt îndeplinite condiţiile prevăzute de lege;

b) obligaţia de a se prezenta la chemările organelor judiciare, atrăgându-i-se atenţia că, în cazul neîndeplinirii acestei obligaţii, se poate emite mandat de aducere împotriva sa;

c) obligaţia de a comunica, în scris, în termen de 5 zile, orice schimbare a adresei la care este citat, atrăgându-i-se atenţia că, în cazul neîndeplinirii acestei obligaţii, se poate dispune împotriva sa sancţiunea prevăzută la art. 283 alin. (4);

d) obligaţia de a da declaraţii conforme cu realitatea, atrăgându-i-se atenţia că legea pedepseşte infracţiunea de mărturie mincinoasă;

e) dreptul de a nu declara fapte şi împrejurări de fapt care, dacă ar fi cunoscute, l-ar incrimina.

(2) Despre aducerea la cunoştinţă a drepturilor şi obligaţiilor prevăzute la alin. (1) se face menţiune în cuprinsul declaraţiei. *[**R.A.:** art. 86 alin. (1) CPP 1968]*

Art. 121. Jurământul şi declaraţia solemnă a martorului. (1)[2] În cursul urmăririi penale şi judecăţii, după îndeplinirea dispoziţiilor art. 119, organul de urmărire penală şi preşedintele completului solicită martorului depunerea jurământului sau a declaraţiei solemne.

(2) Organul de urmărire penală şi preşedintele completului îl întreabă pe martor dacă doreşte să depună jurământ religios sau declaraţie solemnă.

(3) Textul jurământului este următorul: „*Jur că voi spune adevărul şi nu voi ascunde nimic din ceea ce ştiu. Aşa să-mi ajute Dumnezeu!*". Referirea la divinitate din formula jurământului se schimbă în funcţie de credinţa religioasă a martorului.

(4) În timpul depunerii jurământului, cu excepţiile impuse de credinţa religioasă, martorul ţine mâna dreaptă pe cruce sau pe Biblie.

(5) În cazul în care martorul alege să facă o declaraţie solemnă, textul acesteia este următorul: „*Mă oblig că voi spune adevărul şi nu voi ascunde nimic din ceea ce ştiu.*"

(6)[3] Dispoziţiile alin. (1)-(5) se aplică în mod corespunzător în procedura audierii anticipate, în faţa judecătorului de drepturi şi libertăţi. *[**R.A.:** art. 85 CPP 1968]*

Hotărâri C.E.D.O. Depoziţiile unui martor în şedinţă publică şi sub jurământ ar trebui întotdeauna să fie prioritare altor declaraţii făcute de acelaşi martor în cursul urmăririi penale *(cauza Ali c. României, Hotărârea din 9 noiembrie 2010, www.csm1909.ro)*.

Art. 122. Modul de audiere a martorului. (1) Fiecare martor este audiat separat şi fără prezenţa altor martori.

---

[1] Art. 120 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. I pct. 14 din Legea nr. 201/2023.

[2] Alin. (1) al art. 121 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. I pct. 15 din Legea nr. 201/2023.

[3] Alin. (6) al art. 121 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. 102 pct. 76 din Legea nr. 255/2013.

(2) Martorul este lăsat să declare tot ceea ce ştie în legătură cu faptele sau împrejurările de fapt pentru dovedirea cărora a fost propus, apoi i se pot adresa întrebări.

(3) Martorului nu i se pot adresa întrebări privind opțiunile politice, ideologice sau religioase ori alte circumstanțe personale şi de familie, cu excepția cazului în care acestea sunt strict necesare pentru aflarea adevărului în cauză sau pentru verificarea credibilității martorului. *[**R.A.:** art. 86 alin. (2) CPP 1968]*

Art. 123. Consemnarea declarațiilor. (1) Consemnarea declarațiilor se face potrivit dispozițiilor art. 110, care se aplică în mod corespunzător.

(2) În cursul urmăririi penale, audierea martorului se înregistrează prin mijloace tehnice audio sau audiovideo, dacă organul de urmărire penală consideră necesar sau dacă martorul solicită expres aceasta şi înregistrarea este posibilă. *[**R.A.:** art. 86 alin. (3) CPP 1968]*

Art. 124. Cazurile speciale de audiere a martorului. (1)[1] Audierea martorului minor în vârstă de până la 14 ani are loc în prezența unuia dintre părinți, a tutorelui sau a persoanei ori a reprezentantului instituției căreia îi este încredințat minorul spre creştere şi educare, precum şi în prezența unui psiholog, stabilit de organul judiciar. Psihologul va oferi consiliere de specialitate minorului pe toată durata procedurilor judiciare.

(2) Dacă persoanele arătate la alin. (1) nu pot fi prezente sau au calitatea de suspect, inculpat, persoană vătămată, parte civilă, parte responsabilă civilmente ori martor în cauză ori există suspiciunea rezonabilă că pot influența declarația minorului, audierea acestuia are loc în prezența unui reprezentant al autorității tutelare sau a unei rude cu capacitate deplină de exercițiu, precum şi în prezența unui psiholog, stabiliți de organul judiciar. Psihologul va oferi consiliere de specialitate minorului pe toată durata procedurilor judiciare.

(2^1)[2] În cazul în care audierea martorului minor vizează activitatea instituției căreia îi este încredințat spre creştere şi educare, se înlocuieşte reprezentantul acestei instituții cu reprezentantul autorității tutelare sau cu o rudă cu capacitate deplină de exercițiu, precum şi cu un psiholog, stabiliți de organul judiciar. Psihologul va oferi consiliere de specialitate minorului pe toată durata procedurilor judiciare.

(3)[3] *Abrogat*.

(4) Audierea martorului minor trebuie să evite producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia.

(5)[4] Martorului minor care la data audierii nu a împlinit vârsta de 14 ani nu i se comunică obligațiile prevăzute la art. 120 alin. (2) lit. d)[5] şi nu depune jurământ, dar i se atrage atenția să spună adevărul.

---

[1] Alin. (1) şi (2) ale art. 124 sunt reproduse astfel cum au fost modificate prin art. unic pct. 2 din Legea nr. 51/2023.

[2] Alin. (2^1) al art. 124 a fost introdus prin art. unic pct. 3 din Legea nr. 51/2023.

[3] Alin. (3) al art. 124 a fost abrogat prin art. unic pct. 4 din Legea nr. 51/2023.

[4] Alin. (5) al art. 124 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. II pct. 18 din O.U.G. nr. 18/2016.

[5] *N.r.* În prezent, după modificarea art. 120 prin Legea nr. 201/2023, este vorba despre „*alin. (1)* lit. d)".

(6)-(7)[1] *Abrogate.* ***[R.A.:** art. 81 CPP 1968]*

Legislație conexă: ► art. 24 alin. (2) din Legea nr. 678/2001 privind prevenirea şi combaterea traficului de persoane (M. Of. nr. 783 din 11 decembrie 2001); ► Directiva nr. 2012/29/UE a Parlamentului European şi a Consiliului din 25 octombrie 2012 de stabilire a unor norme minime privind drepturile, sprijinirea şi protecția victimelor criminalității şi de înlocuire a Deciziei-cadru 2001/220/JAI a Consiliului (J.O. L 315 din 14 noiembrie 2012).

Hotărâri C.E.D.O. Având în vedere particularitățile procedurilor penale vizând infracțiunile sexuale, în cauză reclamantul fiind acuzat că ar fi abuzat sexual un băiat de 10 ani, prevederile art. 6 parag. 3 lit. d) CEDO nu pot fi interpretate ca impunând în toate situațiile ca întrebările să fie formulate direct de acuzat sau de avocatul său. Prin urmare, Curtea a acceptat că, în procedurile penale vizând abuzuri sexuale, anumite măsuri pot fi luate în scopul protejării victimei, sub condiția ca aceste măsuri să poată fi conciliate cu exercitarea adecvată şi efectivă a dreptului la apărare. În cauză, victima a fost ascultată în faza urmăririi penale de un ofițer de poliție specializat în anchetarea cauzelor cu victime minori, avocatul acuzatului având ocazia să transmită întrebările ofițerului de poliție şi, ulterior, să audieze caseta şi să citească transcrierea audierii, pentru a verifica dacă întrebările sale au fost formulate. În plus, în timpul audierilor în fața instanțelor de judecată a fost difuzată public declarația minorului. În astfel de circumstanțe, Curtea a apreciat că măsurile luate pot fi considerate ca fiind suficiente pentru a permite acuzatului analizarea declarațiilor şi a credibilității martorului în cursul procedurilor penale, constatând că nu au fost încălcate prevederile art. 6 parag. 1 şi parag. 3 lit. d) CEDO *(cauza S.N. c. Suediei, Hotărârea din 2 iulie 2002)*. În schimb, într-o altă cauză, în care reclamantul a fost condamnat pentru abuz sexual față de o minoră de 8 ani, Curtea a observat că instanțele naționale nu au ascultat direct minora şi nici nu au putut analiza credibilitatea acesteia, curtea regională dispunând, la un an şi jumătate după producerea evenimentelor, numirea unui expert psiholog care să evalueze declarația minorei dată în cursul urmăririi penale. Totodată, reclamantul nu a avut ocazia observării comportamentului minorei şi nici nu a putut formula direct întrebări, pentru a-i putea analiza credibilitatea. În pus, informația oferită de minoră a fost singura probă directă, iar deciziile instanțelor interne s-au bazat în mare măsură pe aceasta. În asemenea circumstanțe, Curtea, spre deosebire de alte cazuri în care a considerat că procedurile în ansamblul lor au fost echitabile, deoarece fie condamnările se bazau pe alte probe decât mărturia victimei, fie condamnările nu se întemeiau numai pe aceasta, în cazul de față a apreciat că folosirea declarației minorei a determinat încălcarea dreptului acuzatului la un proces echitabil *(cauza P.S. c. Germaniei, Hotărârea din 20 decembrie 2001, ambele hotărâri în G. Antoniu, A. Vlăşceanu, A. Barbu, CPP adnotat, p. 169-170)*.

Secțiunea a 5-a. Protecția martorilor

Legislație conexă: Legea nr. 682/2002 privind protecția martorilor, republicată (M. Of. nr. 288 din 18 aprilie 2014).

§ 1. Protecția martorilor amenințați

Art. 125. Martorul amenințat. În cazul în care există o suspiciune rezonabilă că viața, integritatea corporală, libertatea, bunurile sau activitatea profesională a martorului ori a unui membru de familie al acestuia ar putea fi puse în pericol ca urmare a datelor pe care le furnizează organelor judiciare sau a declarațiilor sale, organul judiciar competent acordă acestuia statutul de martor amenințat şi dispune una ori mai multe dintre măsurile de protecție prevăzute la art. 126 sau 127, după caz.

[1] Alin. (6) şi (7) ale art. 124 au fost abrogate prin art. 102 pct. 77 din Legea nr. 255/2013.

Art. 126. Măsurile de protecție dispuse în cursul urmăririi penale. (1) În cursul urmăririi penale, odată cu acordarea statutului de martor amenințat, procurorul dispune aplicarea uneia sau a mai multora dintre următoarele măsuri:

a) supravegherea şi paza locuinței martorului sau asigurarea unei locuințe temporare;

b) însoțirea şi asigurarea protecției martorului sau a membrilor de familie ai acestuia în cursul deplasărilor;

c) protecția datelor de identitate, prin acordarea unui pseudonim cu care martorul va semna declarația sa;

d) audierea martorului fără ca acesta să fie prezent, prin intermediul mijloacelor audiovideo de transmitere, cu vocea şi imaginea distorsionate, atunci când celelalte măsuri nu sunt suficiente.

(2) Procurorul dispune aplicarea unei măsuri de protecție din oficiu sau la cererea martorului, a uneia dintre părți sau a unui subiect procesual principal.

(3) În cazul aplicării măsurilor de protecție prevăzute la alin. (1) lit. c) şi d), declarația martorului nu va cuprinde adresa reală sau datele sale de identitate, acestea fiind consemnate într-un registru special la care vor avea acces doar organul de urmărire penală, judecătorul de drepturi şi libertăți, judecătorul de cameră preliminară sau instanța, în condiții de confidențialitate.

(4) Procurorul dispune acordarea statutului de martor amenințat şi aplicarea măsurilor de protecție prin ordonanță motivată, care se păstrează în condiții de confidențialitate.

(5) Procurorul verifică, la intervale de timp rezonabile, dacă se mențin condițiile care au determinat luarea măsurilor de protecție, iar în caz contrar dispune, prin ordonanță motivată, încetarea acestora.

(6)[1] Judecătorul de cameră preliminară, în termen de 15 zile de la primirea dosarului, iar instanța de judecată, înainte de începerea cercetării judecătoreşti, precum şi înainte de fiecare audiere a unui martor care beneficiază de o măsură de protecție dintre cele prevăzute la alin. (1), verifică din oficiu dacă mai subzistă temeiurile care au determinat luarea acesteia şi dispune prin încheiere, după caz, menținerea sau încetarea măsurii. Prevederile art. 128 alin. (4)-(6) şi alin. (7) teza întâi se aplică în mod corespunzător.

(7) Dacă starea de pericol a apărut în cursul procedurii de cameră preliminară, judecătorul de cameră preliminară, din oficiu sau la sesizarea procurorului, dispune măsurile de protecție prevăzute la art. 127. Dispozițiile art. 128 se aplică în mod corespunzător.

(8) Măsurile de protecție prevăzute la alin. (1) lit. a) şi b) se comunică autorității desemnate cu punerea în executare a măsurii.

---

[1] Alin. (6) al art. 126 este reprodus astfel cum a fost modificat prin art. I pct. 16 din Legea nr. 201/2023. Menționăm că, prin Decizia nr. 248/2019 (M. Of. nr. 494 din 19 iunie 2019), Curtea Constituțională a admis excepția de neconstituționalitate şi a constatat că dispozițiile art. 126 alin. (6) CPP sunt neconstituționale.